

Bedrijfs- beslissingen en financiële verantwoording

André Heezen

5e druk

Bedrijfsbeslissingen en financiële verantwoording

Drs. A.W.W. Heezen

Vijfde druk

Noordhoff

Ontwerp omslag: G2K Creative Agency (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13,
9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleen.

0 / 21

© 2021 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland.

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-73858-7

ISBN 978-90-01-74975-0

NUR 782

Woord vooraf bij de vijfde druk

In 'Bedrijfsbeslissingen en financiële verantwoording' behandelen we de basisprincipes en basisbegrippen die in de bedrijfseconomie centraal staan. Deze basisprincipes en -begrippen zijn al een groot aantal jaren onveranderd. Dat geldt echter niet voor de omstandigheden waarin bedrijfseconomische vraagstukken zich aandienen. Een bedrijfseconoom moet in staat zijn een concrete situatie nauwkeurig te analyseren. De situatie bepaalt immers hoe bedrijfseconomische theorieën toegepast kunnen worden. Dit boek heeft als doel een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van bedrijfseconomische kennis, analytisch vermogen en rekenvaardigheden.

Deze druk beperkt zich niet tot een actualisatie van de voorbeelden. Ten opzichte van de vorige druk zijn verschillende onderwerpen toegevoegd, zoals kostenplaatsenmethode, absorption en variable costing, budgettering en verschillenanalyse, externe verslaggeving, duurzaamheid en lineaire en circulaire economie. Hierdoor is het boek completer geworden en afgestemd op actuele bedrijfseconomische vraagstukken. De opgaven zijn verhuisd naar de website en maken onderdeel uit van de uitgebreide digitale ondersteuning bij dit boek.

Bij de bespreking van de belangrijkste bedrijfseconomische onderwerpen besteden we ruime aandacht aan de bedrijfseconomische context. Ons motto is: 'Geen context, geen bedrijfseconomie'. Deze context verdelen we onder in de enge context en de ruime context. Met ruime context bedoelen we de maatschappelijk ontwikkelingen die van invloed zijn op bedrijfseconomische vraagstukken. Tot deze ruime context behoren ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld milieu, volksgezondheid, mensenrechten en internationale samenwerkingsverbanden. Deze ontwikkelingen zullen we kort aanstippen. Het accent ligt echter op de enge context. Daarmee bedoelen we dat in dit boek zo veel mogelijk een concrete situatie als uitgangspunt wordt genomen bij het toelichten van de theorie. Bij het analyseren en oplossen van specifieke bedrijfseconomische vraagstukken wordt ook ruime aandacht besteed aan de cijfermatige onderbouwing. De bedrijfseconoom kan een belangrijke bijdrage leveren aan het 'in geld vertalen' van vraagstukken waar een organisatie mee wordt geconfronteerd. De praktijkvoorbeelden hebben betrekking op industriële ondernemingen, handelsondernemingen en dienstverlenende organisaties uit zowel de publieke sector als uit de private sector.

De managers binnen deze sectoren zullen hun beslissingen mede baseren op bedrijfseconomische inzichten en achteraf verantwoording moeten afleggen over het gevoerde beleid. Dat verklaart ook de titel van dit boek: 'Bedrijfsbeslissingen en financiële verantwoording'.

Het milieu en het streven naar duurzaamheid zijn belangrijke onderwerpen in de maatschappij. In dit boek besteden we regelmatig aandacht aan vraagstukken met betrekking tot duurzaamheid. Zo besteden we aandacht aan de circulaire economie en behandelen we regelmatig praktische vraagstukken die te maken hebben met duurzaamheid.

Tijdens de productiefase van dit boek heeft de Corona-epidemie zich als een olievlek over de wereld verspreid. De menselijke én financiële gevolgen van deze epidemie zijn enorm. Hoewel de economische gevolgen van deze crisis nog jaren voelbaar zullen zijn, besteden we daar in dit boek beperkt aandacht aan. Een aantal aspecten die we in dit boek aan de orde stellen, zullen bij de besluitvorming door individuen, bedrijven en overheden een andere rol gaan spelen dan in de tijd voor de Corona-uitbraak.

De mate waarin bedrijfseconomische theorieën en principes in de praktijk worden toegepast, hangt ook af van de omvang van de organisatie. In dit boek zullen we ons vooral richten op kleinere organisaties met de rechtsvorm van eenmanszaak, vennootschap onder firma of besloten vennootschap. Naarmate een onderneming groter is, zullen er meer van de bedrijfs-economische theorieën en principes die we in dit boek behandelen, worden toegepast.

Aan het einde van ieder hoofdstuk staan meerkeuzevragen. Het beantwoorden van deze vragen geeft een eerste indruk van de mate waarin de theorie wordt beheerst. Bij dit theorieboek hoort een uitgebreide website (zie www.bedrijfsbeslissingen.noordhoff.nl).

Studenten vinden hier:

- meerkeuzevragen en oefentoetsen met feedback en studieadvies;
- een begrippentrainer;
- een overzicht van de leerdoelen per hoofdstuk of per paragraaf;
- vraagstukken met een indicatie van moeilijkheidsgraad;
- numerieke antwoorden van alle vraagstukken;
- volledige uitwerkingen van een aantal eenvoudige vraagstukken.

Daarnaast vinden docenten op de website:

- een uitgebreide toetsomgeving met vermelding van scores;
- Powerpoint-presentaties waarin de theorie bondig wordt samengevat;
- een docentenhandleiding met uitwerkingen van alle vraagstukken;
- notities die als leidraad hebben gediend bij het schrijven van dit boek.

De toegankelijkheid van dit boek en de daaraan gekoppelde website bevorderen de zelfwerkzaamheid van de student.

Bij het uitwerken van de vraagstukken speelt naast inzicht in de context van het vraagstuk ook de rekenvaardigheid een belangrijke rol. Bij het maken van berekeningen kan de student in sommige situaties ook gebruikmaken van Excel.

In dit boek komen concrete organisaties aan de orde. Zo legt een vastgoed-ondernemer uit over welke eigenschappen iemand moet beschikken om uit te kunnen groeien tot een goede ondernemer. Aan de hand van kapsalon Ziezo bespreken we het opstellen van een ondernemingsplan. Bij de onderwerpen duurzaamheid en circulaire economie besteden we aandacht aan Rijnland, het Havenbedrijf Amsterdam en Plastic Recycling Amsterdam. Om de financiële positie van een onderneming te beoordelen, maken we onder meer gebruik van de inzichten van een medewerker van de Rabobank.

We bedanken onze collega's van de Hogeschool Rotterdam en Wim van de Weijer voor hun kritische commentaar. Gerritsen Vastgoed, Kapsalon Ziezo, het Havenbedrijf Amsterdam (Roon van Maanen), Umincorp (Lucy van Keulen) en Plastic Recycling Amsterdam bedanken we voor hun praktijkgerichte bijdragen aan dit boek.

We vertrouwen erop dat de praktische aanpak in dit boek de lezer aanspreekt. Verbeteringen zijn altijd mogelijk. Daarom stellen we op- en aanmerkingen van de gebruikers zeer op prijs. Deze kunt u zenden naar Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen.

Elst, januari 2021

A.W.W. Heezen

Inhoud

Inleiding 10

1 **Bedrijfseconomie en haar context 13**

- 1.1 Enkele algemeen economische aspecten 14
- 1.2 Bedrijfseconomie 22
- 1.3 Bedrijfseconomie en aanverwante vakgebieden 26
- 1.4 Enkele kenmerken van economische activiteiten 29
 - Samenvatting 35
 - Begrippenlijst 37
 - Meerkeuzevragen 40

2 **Het bedrijf en zijn omgeving 43**

- 2.1 De organisatie en haar omgeving 44
- 2.2 Beslissingen en hun financiële gevolgen 48
- 2.3 De missie van een organisatie 50
- 2.4 Duurzaamheid 54
- 2.5 Goederen- en geldstromen 59
- 2.6 Lineaire en circulaire economie 64
- 2.7 Enge en ruime context van bedrijfseconomie 71
 - Samenvatting 74
 - Begrippenlijst 76
 - Meerkeuzevragen 78

3 **Ondernemingsplan 83**

- 3.1 Globale opzet van een ondernemingsplan 84
- 3.2 Persoonlijke kwaliteiten van de ondernemer en ideeontwikkeling 85
- 3.3 Wettelijke voorschriften en regelingen 87
- 3.4 Rechtsvormen en belastingen 88
- 3.5 Verkoopmarkt 94
- 3.6 Overige onderdelen van het ondernemingsplan 103
 - Samenvatting 104
 - Begrippenlijst 106
 - Meerkeuzevragen 108

4 **Financieel plan 113**

- 4.1 Onderdelen van het financieel plan 114
- 4.2 Investeringsbegroting 115
- 4.3 Openingsbalans 117
- 4.4 Begrote winst- en verliesrekening 131
- 4.5 Liquiditeitsbegroting 139
- 4.6 Begrote eindbalans 145

- 4.7 Enkele balansposten nader toegelicht [147](#)
- 4.8 Beoordeling van het financieel plan [150](#)
 - [Samenvatting 151](#)
 - [Begrippenlijst 153](#)
 - [Meerkeuzevragen 157](#)

- 5 Financiële feiten, balans en winst- en verliesrekening [163](#)**
 - 5.1 Goederen- en geldstromen [164](#)
 - 5.2 Belasting toegevoegde waarde (btw) [168](#)
 - 5.3 Opbrengsten [172](#)
 - 5.4 Geldontvangsten die niet tot opbrengsten leiden [178](#)
 - 5.5 Kosten [180](#)
 - 5.6 Voorzieningen en onderhoudskosten [189](#)
 - 5.7 Gelduitgaven die niet tot kosten leiden [191](#)
 - 5.8 Opbrengsten, kosten en winst- en verliesrekening [195](#)
 - 5.9 Financiële feiten vanuit verschillende gezichtspunten [204](#)
 - [Samenvatting 207](#)
 - [Begrippenlijst 209](#)
 - [Meerkeuzevragen 212](#)

- 6 Beoordeling van de financiële situatie [217](#)**
 - 6.1 Behoeftte aan financiële informatie [218](#)
 - 6.2 Financiële overzichten Vivaldi bv [218](#)
 - 6.3 Rentabiliteit [227](#)
 - 6.4 Liquiditeit [241](#)
 - 6.5 Solvabiliteit [244](#)
 - 6.6 Activiteitskengetallen [247](#)
 - 6.7 Externe én interne gebruikers van financiële informatie [250](#)
 - 6.8 Beoordeling door de bank [251](#)
 - [Samenvatting 253](#)
 - [Begrippenlijst 255](#)
 - [Meerkeuzevragen 259](#)

- 7 Kosten en kostprijs [267](#)**
 - 7.1 Gelduitgaven en kosten [268](#)
 - 7.2 Vaste en variabele kosten [271](#)
 - 7.3 Berekening van het break-evenpunt [276](#)
 - 7.4 Kostprijsberekening [281](#)
 - 7.5 Waarvoor gebruiken we kostencalculaties? [288](#)
 - 7.6 Directe en indirecte kosten [289](#)
 - 7.7 Economische levensduur en machine-uurtarief [304](#)
 - 7.8 Differentiële calculatie [308](#)
 - [Samenvatting 317](#)
 - [Begrippenlijst 319](#)
 - [Meerkeuzevragen 322](#)

- 8 Absorption costing en variable costing 327**
 - 8.1 Resultaatbepaling volgens absorption costing 328
 - 8.2 Resultaatbepaling volgens variable costing 331
 - 8.3 Het verband tussen absorberen en opofferen 333
 - 8.4 Verschillen in resultaat en waardering bij AC en VC 334
 - 8.5 Wanneer gebruiken we AC en wanneer VC? 335
 - 8.6 Overzicht van de verschillen tussen AC en VC 337
 - Samenvatting 340
 - Begrippenlijst 341
 - Meerkeuzevragen 342

- 9 Budgettering en verschillenanalyse 347**
 - 9.1 Van missie naar concrete plannen 348
 - 9.2 Budgettering als stuurinstrument 352
 - 9.3 Budgettering van een productieafdeling 353
 - 9.4 Budgettering van productiekosten 355
 - 9.5 Het budgetteringsproces 356
 - 9.6 Budgettering in de praktijk gebracht 361
 - 9.7 Het ex post-productiebudget en de werkelijke productiekosten 362
 - 9.8 Efficiënte bedrijfsvoering en duurzaamheid 365
 - Samenvatting 368
 - Begrippen 370
 - Meerkeuzevragen 372

- 10 Investeringsbeslissingen 375**
 - 10.1 De investerings- en financieringsbeslissing 376
 - 10.2 Soorten investeringen 379
 - 10.3 Investeringsproject 380
 - 10.4 Tijdvoorkeur en risico 386
 - 10.5 Methoden om investeringsvoorstellen te beoordelen 394
 - 10.6 Beslissingsondersteunende berekeningen 403
 - Samenvatting 404
 - Begrippenlijst 406
 - Meerkeuzevragen 408

- 11 Externe verslaggeving 413**
 - 11.1 Verslaggeving 414
 - 11.2 Wettelijke verplichtingen voor de externe verslaggeving 416
 - 11.3 Publicatieplicht 421
 - 11.4 Enkele waarderingsgrondslagen voor de externe verslaggeving 423
 - Samenvatting 432
 - Begrippen 434
 - Meerkeuzevragen 436

- Antwoorden meerkeuzevragen 439**

- De auteur 441**

- Illustratieverantwoording 442**

- Register 443**

Inleiding

In dit boek staan we stil bij de financiële gevolgen van beslissingen binnen organisaties en bij de wijze waarop deze financiële gevolgen worden gepresenteerd. Inzicht daarin is onder meer van belang voor functionarissen die een financiële functie vervullen, zoals een financieel directeur van een onderneming of de penningmeester van een vereniging. Maar ook managers die geen specifiek financiële functie vervullen, zullen vroeg of laat worden geconfronteerd met de financiële gevolgen van hun handelen. Ook zij moeten de financiële gevolgen van hun handelen kunnen overzien.

De media verspreiden dagelijks berichten over allerlei bedrijfseconomische onderwerpen. Deze berichten kunnen bijvoorbeeld gaan over bedrijven die proberen hun financiële resultaten te verbeteren door kostenbesparingen of over de verwachte groei van de productie. Bedrijfseconomische onderwerpen zijn niet meer weg te denken uit ons dagelijks leven en daarom is het belangrijk enige kennis te hebben van de bedrijfseconomie. In deze eerste kennismaking streven we niet naar een allesomvattende behandeling van bedrijfseconomische vraagstukken. We beperken ons tot de hoofdzaken. In eerste instantie gaat het om het onderkennen van situaties waarin zich een bedrijfseconomisch probleem kan voordoen.

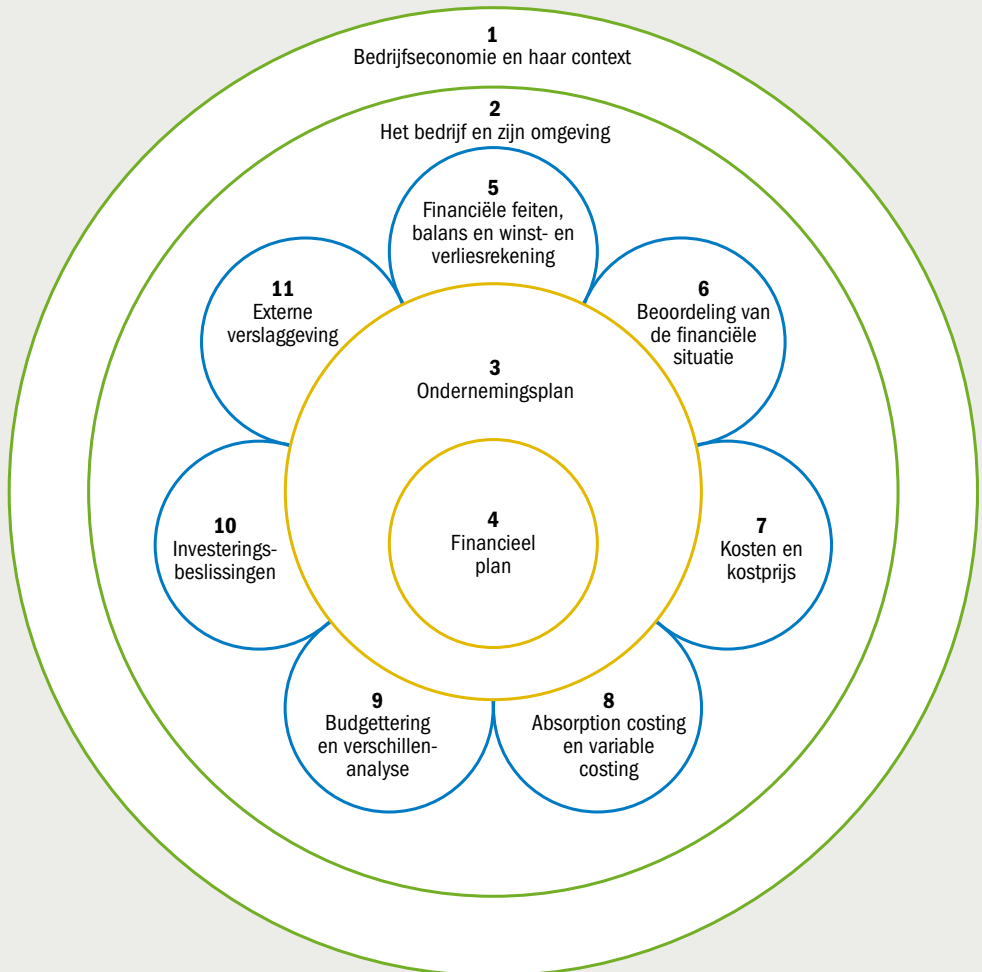
We gebruiken in dit boek een concentrische aanpak. De vraagstukken waarmee managers van organisaties te maken krijgen, kunnen we niet los zien van de context waarbinnen de vraagstukken zich voordoen. De brede context waarbinnen organisaties opereren, beschrijven we in de hoofdstukken 1 en 2. Het nemen van bedrijfsbeslissingen houdt in dat we vooruit moeten kijken: de toekomst staat centraal. Dit komt tot uitdrukking in de hoofdstukken die gaan over het ondernemingsplan (hoofdstuk 3), het financieel plan (hoofdstuk 4), budgettering (hoofdstuk 9) en investeringsbeslissingen (hoofdstuk 10). Managers van organisaties zijn niet alleen met de toekomst bezig. Ze zullen zich ook achteraf zowel intern als extern moeten verantwoorden voor het gevoerde beleid. Ze moeten financiële verantwoording afleggen. Een belangrijke bron voor het afleggen van financiële verantwoording is de financiële administratie. De financiële administratie stellen we aan de orde in hoofdstuk 5: Financiële feiten, balans en winst- en verliesrekening. In hoofdstuk 11 komt de financiële verantwoording aan belanghebbenden en belangstellenden buiten de eigen organisatie aan de orde (externe verslaggeving). Vooral in hoofdstuk 5 is er sprake van een integratie van de vakgebieden bedrijfseconomie en boekhouden.

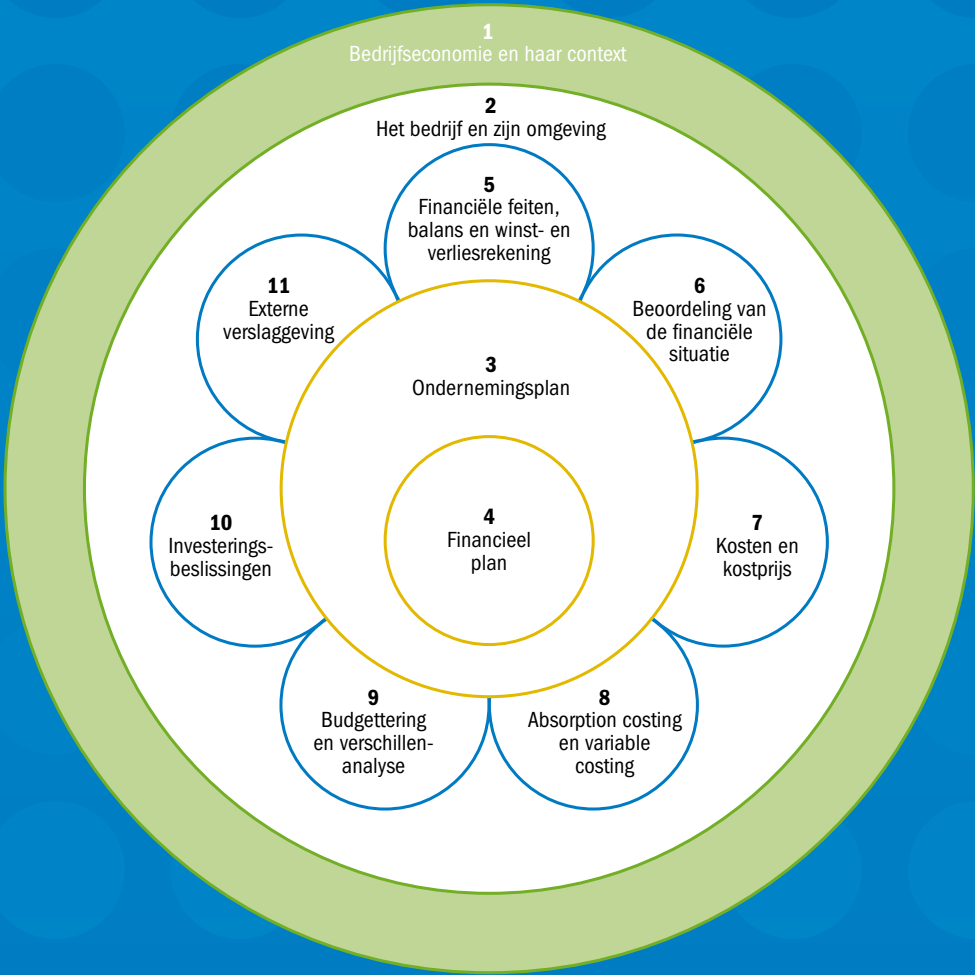
Door de concentrische aanpak stellen we bepaalde begrippen en onderwerpen op verschillende plaatsen in het boek aan de orde. In sommige hoofdstukken bespreken we de brede context zoals in hoofdstuk 2 waar we onder meer duurzaamheid en circulaire economie behandelen. In andere hoofdstukken zoomen we in op de details zoals in hoofdstuk 4 waar we het opstellen

van het financieel plan van een eenmanszaak bespreken. We geven een globaal overzicht van de onderwerpen die in dit boek aan de orde komen.

- A De brede context: hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2
- B In hoofdstuk 3 bespreken we het opstellen van een ondernemingsplan en in hoofdstuk 4 gaan we nader in op het maken van een financieel plan (als onderdeel van het ondernemingsplan). In deze hoofdstukken zoomen we in op concrete bedrijfssituaties.
- C In onderstaande hoofdstukken gaan we nader in op een aantal specifieke bedrijfseconomische onderwerpen:
- Hoofdstuk 5: Financiële feiten, balans en winst- en verliesrekening
- Hoofdstuk 6: Beoordeling van de financiële situatie
- Hoofdstuk 7: Kosten en kostprijs
- Hoofdstuk 8: Absorption costing (AC) en variable costing (VC)
- Hoofdstuk 9: Budgettering en verschillenanalyse
- Hoofdstuk 10: Investeringsbeslissingen
- Hoofdstuk 11: Externe verslaggeving

Schematisch ziet de concentrische aanpak er als volgt uit:

1

Bedrijfseconomie en haar context

- 1.1 Enkele algemeen economische aspecten**
- 1.2 Bedrijfseconomie**
- 1.3 Bedrijfseconomie en aanverwante vakgebieden**
- 1.4 Enkele kenmerken van economische activiteiten**

Bij bedrijfseconomische beslissingen moeten we rekening houden met externe factoren die van invloed zijn op de te nemen beslissing. Deze externe factoren tezamen vormen de context waarin de bedrijfseconomische beslissingen worden genomen. Dit geven we kernachtig weer met het motto: 'Geen context, geen bedrijfseconomie'.

In dit hoofdstuk lichten we toe wat we onder bedrijfseconomie verstaan en uit welke vakgebieden het is opgebouwd. Alvorens in te zoomen op de bedrijfseconomie, gaan we eerst kort in op enkele algemeen economische aspecten. Daarbij besteden we onder meer aandacht aan welvaart, schaarste, markt, marktvormen en prijsvorming.

De onderwerpen die we in dit hoofdstuk bespreken maken onderdeel uit van de context van de bedrijfseconomie. De context bepaalt mede met welke aspecten we bij bedrijfsbeslissingen, die in de hoofdstukken 3 tot en met 11 aan de orde komen, rekening moeten houden.

1.1 Enkele algemeen economische aspecten

Bij bedrijfsbeslissingen spelen inzichten uit de bedrijfseconomie een belangrijke rol. Maar voordat we nader ingaan op de bedrijfseconomie besteden we aandacht aan het belang van economische activiteiten in het algemeen.

Hoe economie verweven is met andere facetten in de samenleving laat de coronacrisis zien.

Coronacrisis

Coronacrisis

Eind 2019 werden in China de eerste gevallen van het coronavirus bij mensen vastgesteld. Om verspreiding van het virus te voorkomen werden in China steden volledig van de buitenwereld afgesloten en werd het internationale vliegverkeer met China stilgelegd. Ondanks deze maatregelen verspreidde het virus zich over de hele wereld en maakte een groot aantal slachtoffers.

Om de verspreiding van dit besmettelijke virus in te dammen, werd mensen gevraagd minimaal een afstand van 1,5 meter ten opzichte van elkaar te bewaren en zo veel mogelijk thuis te blijven. Dit had mede tot gevolg dat hele sectoren in de samenleving 'op slot gingen'. Voorbeelden daarvan zijn: onderwijs, horeca, kapperszaken, tandartsen, entertainment, sport, openbaar vervoer en reisorganisaties. De coronacrisis leidt tot een forse afname van het BBP. Sectoren waarin de 1,5-meterafstandregel niet of moeilijk is te realiseren, zijn extra hard geraakt.

1.1.1 Welvaart en schaarste

Economie

Economie is de wetenschap die het keuzegedrag van de mens bestudeert.

De mens, maar ook bedrijven hebben veel wensen, die vaak niet allemaal vervuld kunnen worden. De financiële middelen zijn meestal niet voldoende om in alle behoeften en wensen te voorzien. Er zal een keuze gemaakt moeten worden.

Schaarste

Het feit dat de middelen onvoldoende zijn om in alle behoeften te voorzien, noemen we schaarste. In een situatie van schaarste zal er een keuze gemaakt moeten worden: waarvoor zullen we de beperkte (financiële) middelen gebruiken?

Welvaart

Welvaart is de mate waarin de mens in staat is met de beschikbare middelen in zijn behoeften te voorzien.

Tot de behoeften rekenen we ook de behoefte aan vrije tijd en aan een schoon milieu.

Welvaart en je gelukkig voelen

Welvaart kan een bijdrage leveren aan het geluk van mensen. Als een mens in staat is meer van zijn behoeften te bevredigen, zal dat een bijdrage leveren aan zijn gevoel van geluk. Maar je gelukkig voelen hangt ook af van andere factoren, zoals contacten met je familie en vrienden, de gezondheid, de kwaliteit van de gezondheidszorg en de mate van vrije tijd. Je gelukkig voelen hangt van meer factoren af dan alleen maar geld.

Geluk

1

Wie is welvarender: Albert of Laura?

Albert heeft een inkomen van €5.000 per maand en een wensenpakket waarvoor €5.500 nodig zou zijn om aan alle wensen (behoefte) te kunnen voldoen.

Laura heeft een inkomen van €3.000 per maand en een wensenpakket waarvoor €2.500 nodig zou zijn om aan al haar wensen te voldoen.

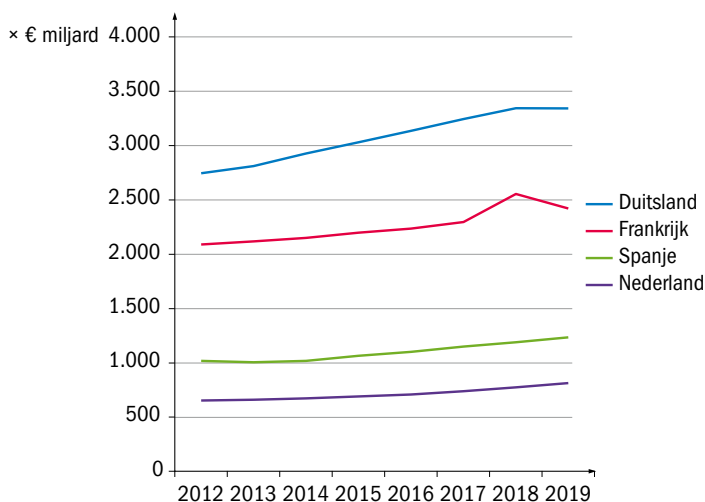
Uit de definitie van het begrip welvaart blijkt dat welvaart een relatief begrip is. Welvaart is de mate waarin een mens in zijn behoeften kan voorzien. Op grond van deze definitie is Laura welvarender en misschien ook gelukkiger dan Albert.

Hoe meten we welvaart? In de economie hebben we moeite met het meten van subjectieve zaken zoals welvaart en geluk. We zien dan ook dat we in de praktijk de mate van welvaart proberen te meten op basis van een bedrag in euro's of dollars. Een veel toegepaste maatstaf om de 'welvaart' van een land te meten is het bruto binnenlands product (BBP). Het BBP geeft de omvang van de productie gedurende een bepaalde periode, meestal een jaar, weer.

In figuur 1.1 geven we de ontwikkeling van het BBP in de loop der tijd weer van een viertal landen.

Bruto binnenlands product

FIGUUR 1.1 BBP van Duitsland, Frankrijk, Spanje en Nederland (× € miljard), inclusief productgebonden belastingen en subsidies

Bron: Eurostat

Sectoren

De economische activiteiten binnen een land kunnen we verdelen over verschillende sectoren. Tabel 1.1 geeft de bijdrage van de verschillende sectoren aan het BBP van Nederland over 2019.

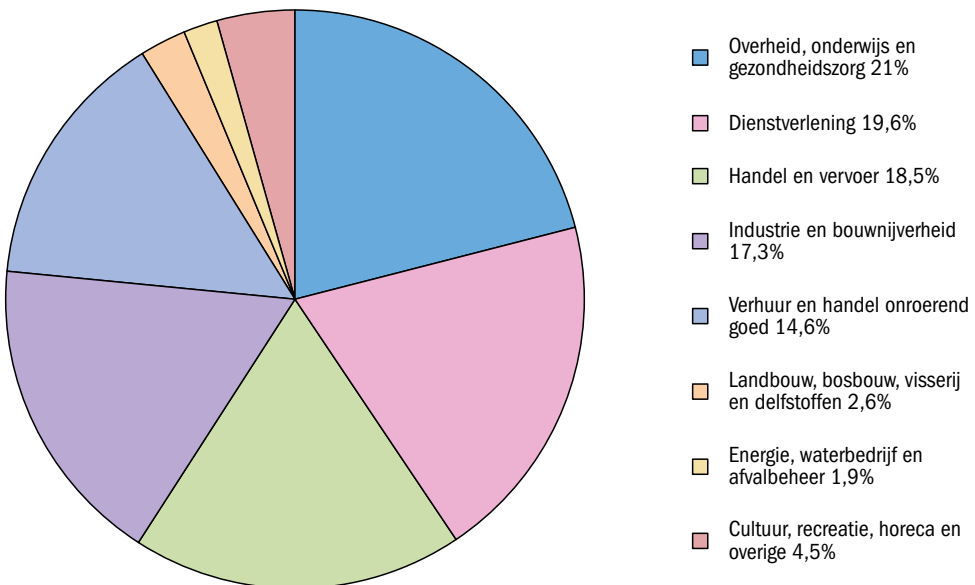
TABEL 1.1 Bijdrage van verschillende sectoren aan BBP van Nederland (exclusief productgebonden belastingen en subsidies)

Sector	* €1.000.000	in %
Overheid, onderwijs en gezondheidszorg	152.071	21,0
Dienstverlening	142.343	19,6
Handel en vervoer	133.960	18,5
Industrie en bouwnijverheid	125.619	17,3
Verhuur en handel in onroerend goed	105.639	14,6
Landbouw, bosbouw, visserij en delfstoffen	18.952	2,6
Energie, waterbedrijven en afvalbeheer	13.415	1,9
Cultuur, recreatie, horeca en overige	32.416	4,5
Totaal BBP in Nederland (2019)	724.415	100,0

Bron: www.statline.cbs.nl

Uit tabel 1.1 en figuur 1.2 blijkt dat de overheid en dienstverlening een belangrijke bijdrage leveren aan de omvang van het BBP van Nederland. De sectoren Handel en vervoer en Industrie en bouwnijverheid komen op een goede derde en vierde plaats.

FIGUUR 1.2 BBP per sector (2019) in % van het totale BBP van Nederland

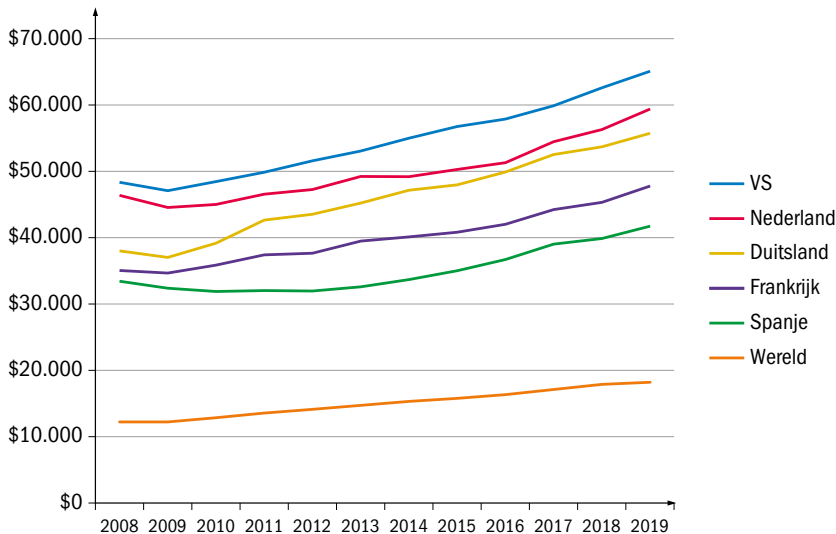

Bron: www.statline.cbs.nl

Het BBP *per land* geeft het economische belang van een bepaald land in de wereldeconomie weer. Voor de beoordeling van de welvaart van mensen is het BBP *per inwoner* belangrijker. In figuur 1.3 geven we dat weer voor de wereld (gemiddeld), de Verenigde Staten, Nederland, Spanje, Frankrijk en Duitsland.

BBP per inwoner

FIGUUR 1.3 BBP per hoofd in dollars per jaar

Bron: www.data.oecd.org

Landen waarvan het BBP per hoofd van de bevolking groter is, worden als welvarender beschouwd. Een inwoner van New York met een jaarinkomen van \$ 80.000 kan (in theorie én gevoelsmatig) echter minder welvarend zijn dan een inwoner van de Maldiven met een jaarinkomen van \$ 40.000. De mate van welvaart kunnen we eigenlijk niet uitdrukken in een bedrag per inwoner.

Metten van de mate van tevredenheid, geluk en welvaart

Nederland staat op de zesde plaats van de lijst van gelukkigste landen ter wereld. Het gelukkigst zijn de Finnen. Dat staat in het *World Happiness Report 2020*. Het rapport is opgesteld door het Sustainable Development Solutions Network, een initiatief van de Verenigde Naties dat regeringen wil stimuleren een beleid te voeren dat het welzijn van de inwoners vergroot. In de top-10 staan alleen maar westerse landen, met na Finland en Denemarken respectievelijk Zwitserland, IJsland, Noorwegen, Nederland, Zweden, Nieuw-Zeeland, Oostenrijk en Luxemburg.

In het rapport wordt geluk gedefinieerd aan de hand van factoren als: BBP per hoofd, sociale verbondenheid, levensverwachting in goede gezondheid, vrijheid, vrijgevigheid en de afwezigheid van corruptie. Het slechtst af zijn landen zoals Botswana, Tanzania, Centraal Afrikaanse Republiek, Rwanda, Zimbabwe, Zuid Soedan en Afghanistan.

Brede welvaart

In Nederland onderzocht de Commissie Breed Welvaartsbegrip in 2015 óf en zo ja hoe er naast het BBP breder naar welvaart gekeken kan worden. In het rapport *Welvaart in kaart* concludeerde de commissie dat er behoefte is aan één gezaghebbend instrument om de grote hoeveelheid informatie over brede welvaart duidelijk en kernachtig te presenteren. Die conclusie leidde in 2017 tot de opdracht aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) om jaarlijks de Monitor Brede Welvaart te maken. Deze monitor meet onze welvaart niet uitsluitend aan de hand van het bruto binnenlands product, maar kijkt ook naar indicatoren als milieu, gezondheid, onderwijs, arbeid, veiligheid, vertrouwen en ongelijkheid.

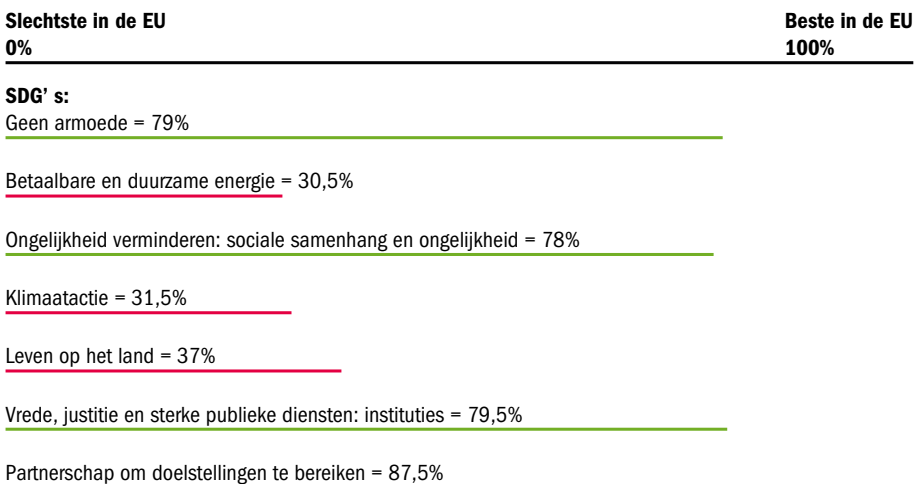
De Monitor Brede Welvaart bestaat uit drie resultaatgebieden:

- 1 *Brede welvaart hier en nu* betreft de persoonlijke kenmerken van mensen, de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven en meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn.
- 2 *Brede welvaart later* betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om eenzelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie.
- 3 *Brede welvaart elders* betreft de effecten van Nederlandse keuzes op banen, inkomens, (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere landen.

De drie dimensies worden met behulp van honderden indicatoren in kaart gebracht. Deze indicatoren sluiten aan bij de Sustainable Development Goals (SDG = duurzame ontwikkelingsdoelen) die door de Verenigde Naties zijn geformuleerd.

Figuur 1.4 laat de positie van Nederland binnen de EU per SDG-doelstelling zien. We geven hier alleen de SDG's weer waarin een verbetering (groen) of een verslechtering (rood) is opgetreden.

FIGUUR 1.4 Enkele resultaten uit de Monitor Brede Welvaart 2020

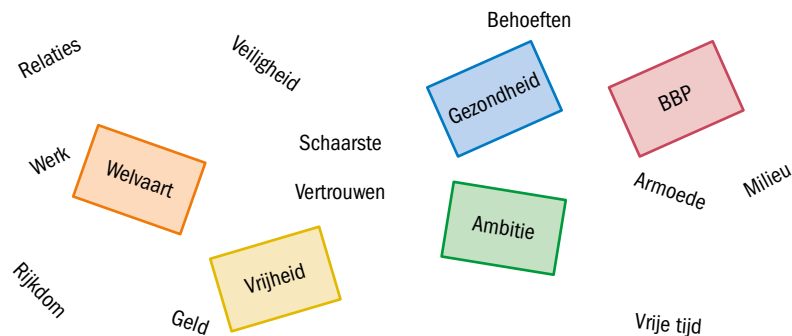
Bron: CBS, mei 2020

We kunnen concluderen dat bij het meten van de brede welvaart veel factoren een rol spelen, waarvan een zeer beperkt aantal van financiële aard is.

Factoren die geluk bepalen

De mate van tevredenheid (of geluk) hangt van veel factoren af en is zeer subjectief (figuur 1.5). We kunnen voorzichtig concluderen dat geld niet gelukkig maakt, maar armoede ook niet. Een bepaalde hoeveelheid financiële middelen is nodig om te voorzien in de basisbehoeften en enige luxe. Als daaraan is voldaan heeft geld een minder grote invloed op de mate waarin mensen zich tevreden of gelukkig voelen.

FIGUUR 1.5 Factoren die de mate van tevredenheid en/of geluk bepalen

In de bedrijfseconomie zijn we gewend vraagstukken in geld uit te drukken. Het voordeel daarvan is dat de hoeveelheid geld objectief meetbaar is. We zullen daarom in dit boek veelvuldig redeneren en rekenen in termen van geld. We moeten echter voor ogen houden dat de hoeveelheid geld niet alles of misschien zelfs weinig zegt over de belangrijkste dingen in het leven.

1.1.2 Producten en markt

Een onderneming die een product maakt (de aanbieder), wil dit product aan een afnemer (de vrager) verkopen. De aanbieder levert een product waarvoor de vrager een prijs betaalt. De contacten tussen aanbieder en vrager vinden plaats op een markt (zie figuur 1.6).

Markt

FIGUUR 1.6 Markt, de schakel tussen vraag en aanbod

Producent: aanbod van producten

Afnemer: vraag naar producten

Markten verdelen we in concrete markten en abstracte markten. Een concrete markt is een plaats waar de aanbieder van producten en de vragers

Concrete markt

elkaar in 'levenden lijve' ontmoeten. De wekelijkse markten (voor groenten, fruit, kleding, bloemen enzovoort) die in veel dorpen en steden worden gehouden, zijn voorbeelden van concrete markten. Ook veilingen van klassieke auto's of kunstwerken waarbij de te verkopen objecten één voor één worden gepresenteerd aan de potentiële kopers, is een voorbeeld van een concrete markt. Daarbij vertegenwoordigt de veilingmeester in feite de verkoper van het object.

Een karretje dat limonade verkoopt is een voorbeeld van een concrete markt.

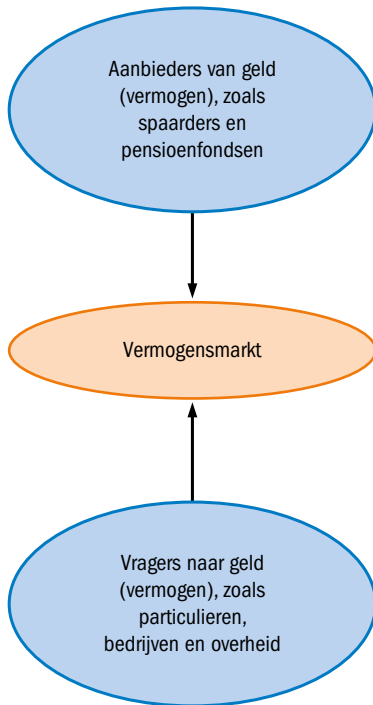
Abstracte markt

Op een markt komen het aanbod en de vraag naar producten en/of diensten samen. De website 'Marktplaats' is een voorbeeld van een abstracte markt. Het product of de dienst wordt niet op een bepaald plaats aangeboden, maar via internet. Nadat de verkoper (aanbieder) en de koper (vrager) via internet contact met elkaar hebben gelegd en een prijs zijn overeengekomen, wordt het product afgehaald bij de verkoper of door de verkoper naar de koper gezonden.

Ook de vermogensmarkt is een voorbeeld van een abstracte markt. Op de vermogensmarkt komen de aanbieders van en de vragers naar vermogen samen (zie figuur 1.7). Dit 'samenkomen' vindt niet plaats op een bepaalde geografische plaats: er ligt geen berg geld ergens op de hoek van de straat op een koper te wachten. Op de vermogensmarkt verloopt het contact tussen kopers en verkopers via de telefoon of via internet, bijvoorbeeld met behulp van digitale systemen van bankinstellingen.

Iemand die een product op de markt koopt, wil weten wat de eigenschappen van het product zijn. Producten die op een bepaalde markt worden aangeboden, moeten zo veel mogelijk over dezelfde eigenschappen beschikken. Om dit te waarborgen worden bijvoorbeeld de technische specificaties en de kwaliteit per product vastgesteld. Voor ieder product dat aan bepaalde eisen voldoet, is er een aparte markt. Zo is er bijvoorbeeld een markt voor koffie met kwaliteitsklasse A, maar ook voor koffie met kwaliteitsklasse B.

FIGUUR 1.7 Vermogensmarkt

Producten die voor honderd procent aan elkaar gelijk zijn, noemen we homogene producten. Homogene producten komen in de praktijk weinig voor. Aanbieders van producten proberen zich vaak te onderscheiden door een (iets) afwijkend product aan te bieden. Zo kijkt een iPhone af van de telefoons van Samsung of Huawei.

Producten die van elkaar verschillen, noemen we heterogene producten.

Homogene producten

Heterogene producten

Duurzaam ondernemen

Het is een menselijke eigenschap steeds hogere doelen na te streven. Maar wat is een hoger doel? Meer winst maken, meer waarde creëren, een hogere welvaart of meer geluk? En wat moeten we daar eventueel voor opofferen?

Bij het streven naar economische groei moeten we ook rekening houden met randvoorwaarden. Meer welvaart voor de een zou niet ten koste mogen gaan van de welvaart of het geluk voor de ander of voor toekomstige generaties. In dit verband komen we vaak termen tegen zoals Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) en duurzaamheid. Dit betekent dat organisaties bij het nemen van beslissingen ook rekening moeten houden met de gevolgen voor haar omgeving, zoals werkomstandigheden van de werknemers, de uitputting van delfstoffen, het milieu en de volksgezondheid. Organisaties die duurzaamheid hoog in het vaandel hebben staan, streven ernaar dat hun activiteiten geen of zo min mogelijk nadelige gevolgen hebben voor het milieu en/of klimaat.

MVO
Duurzaamheid

Duurzaam ondernemen

Duurzaam ondernemen is het leveren van concurrerend geprijsde goederen en diensten waarbij de aarde niet meer wordt belast dan het kan dragen.

Het doel van een organisatie of individu zou niet uitsluitend méér inkomen, méér winst of méér waarde moeten zijn, zonder rekening te houden met eventuele neveneffecten die minder gunstig uitpakken. Nieuwe uitdagingen aangaan, een bepaalde ambitie hebben is een positieve eigenschap. Het begrip 'ambitie' definiëren we daarbij als volgt:

Ambitie

Ambitie is een bepaald uitdagend doel willen bereiken, waarbij rekening wordt gehouden met de positieve én negatieve neveneffecten.

Missie

De ambities van een organisatie worden verwoord in de missie: een bondige formulering van het doel dat een organisatie nastreeft.

Ambitie vertalen in een missie

Accountantsorganisatie EY heeft als missie: 'Building a better working world'

Natuurlijk probeert EY deze missie waar te maken tegen een totaal kostenniveau dat lager ligt dan haar totale opbrengsten. Maar het maken van een zo hoog mogelijke winst is geen doel op zich. Naarmate de medewerkers van EY beter in staat blijken de missie van EY waar te maken, zal de winst van EY en de individuele beloning voor de medewerkers waarschijnlijk hoger uitvallen.

Conclusies

Samenvattend kunnen we stellen dat economie onder meer gaat over:

- het maken van keuzes in een situatie van schaarste;
- het meten van economische activiteiten;
- de factoren die de welvaart van landen en mensen bepalen;
- de werking van zowel concrete als abstracte markten.

1.2 Bedrijfseconomie

De term bedrijfseconomie is een samenvoeging van twee begrippen: bedrijf en economie. Waar economie over gaat, hebben we in de vorige paragraaf toegelicht. In deze paragraaf gaan we nader in op het begrip 'bedrijf' en op de vakgebieden waaruit de bedrijfseconomie bestaat.

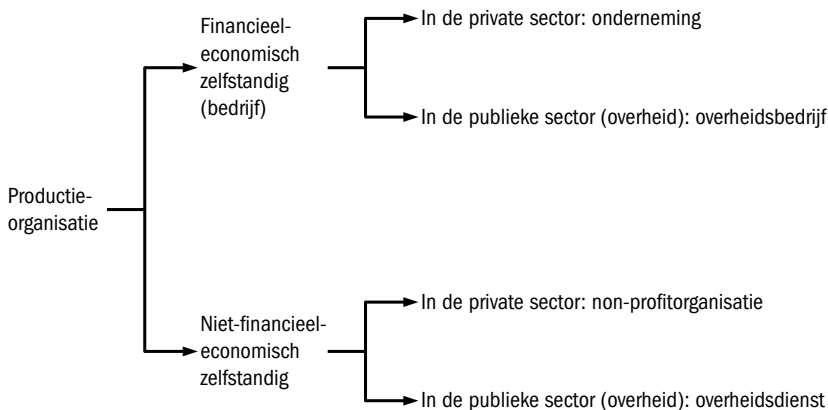
1.2.1 Productieorganisatie

Een bedrijf behoort tot de 'familie' van productieorganisaties (zie figuur 1.8). In een productieorganisatie worden met behulp van productiemiddelen (zoals arbeid, machines en energie) producten en/of diensten voortgebracht. Onder productie verstaan we zowel het maken van tastbare producten als het leveren van diensten en de handel in goederen.

Productie

1

FIGUUR 1.8 Schematische weergave van productieorganisaties

De publieke sector is de overheid, zoals ministeries, provincies en gemeenten. De private sector omvat alles buiten de overheid, zoals particulieren, ondernemingen en investeerders.

Publieke sector

Private sector

In tabel 1.2 geven we enkele voorbeelden van productieorganisaties.

TABEL 1.2 Voorbeelden van productieorganisaties

Productieorganisaties	Voorbeelden	Kenmerken
Onderneming	Shell, AKZO Nobel, Unilever, Philips, DSM, Post NL, RET, GVB	Streven naar winst. De winst moet voldoende zijn om de eigenaren een vergoeding te geven en om het voortbestaan van de onderneming (de continuïteit) te waarborgen. Ondernemingen zijn financieel-economisch zelfstandig.
Overheidsbedrijf	Voormalig-RET, voormalig-GVB In het buitenland: Saudi Aramco, Pemex (Mexico), Petróleos de Venezuela	RET en GVB werden vroeger geleid door de overheid. De voormalige RET en GVB zijn verzelfstandigd.
Non-profitorganisatie	Rode Kruis, sportverenigingen	De kosten worden betaald uit de ontvangen donaties en contributies.
Overheidsdienst	Brandweer, Politie	De kosten worden betaald uit de belastingontvangsten.

In Nederland komen bijna geen overheidsbedrijven meer voor. RET (Rotterdamse Elektrische Tram) en GVB (Gemeentelijk Vervoerbedrijf in Amsterdam) waren vroeger overheidsbedrijven en in handen van respectievelijk de gemeente Rotterdam en de gemeente Amsterdam. Deze voormalige

Verzelfstandigd overheidsbedrijven zijn verzelfstandigd en vallen nu in de categorie ondernemingen. Verzelfstandigd wil zeggen dat de overheid nog wel aandeelhouder is, maar dat deze bedrijven geen overheidssteun meer krijgen. Ze zijn nu financieel-economische zelfstandig.

Privatisering

In 2019 is energiebedrijf Eneco, dat in handen was van onder meer de gemeenten Rotterdam, Den Haag en Dordrecht geprivatiseerd. Bij privatisering zijn de aandelen en dus de zeggenschap niet meer in handen van de overheid, maar van private partijen. De Japanse multinational Mitsubishi is de nieuwe eigenaar van Eneco geworden.

BRON: GIJS DEN BRINKER IN *HET FINANCIËLE DAGBLAD*, 22 JANUARI 2020

Amsterdam gaat afvalverwerker AEB alsnog privatiseren

De gemeente Amsterdam zoekt een koper voor alle aandelen van de afvalverwerker AEB.

Amsterdam – De Gemeente Amsterdam zoekt een koper voor alle aandelen van afvalverwerker AEB. Dit schrijft het gemeentebestuur in een brief die het dinsdag op zijn website heeft geplaatst.

AEB kwam afgelopen zomer in de problemen door achterstallig onderhoud. De directie sloot noodgedwongen vier van de zes verbrandingslijnen. Dit resulteerde in een nationale afvalcrisis, waarbij het hoofdstedelijke afval en rioolslib door het hele land moest worden verscheept.

Twee mislukte deals en een gesneuvelde wethouder

[...] Begin september sneuvelde een reddingsoperatie, waarbij afval- en recycle-

bedrijf Beelen 66% van de aandelen zou verwerven. Er bleek toen geen politiek draagvlak voor verkoop aan een commerciële partij. Dit leidde tot het vertrek van de D66-wethouder Udo Kock, die op deze constructie had aangestuurd.

De crisis bij AEB heeft de gemeente veel geld gekost omdat er een nieuwe bestemming moest worden gezocht voor het afval. Dat ging vaak tegen hoge tarieven. Enig aandeelhouder Amsterdam moest daarvoor een gepeperde rekening betalen.

Zoals figuur 1.8 laat zien heeft een bedrijf als bijzonder kenmerk dat het financieel-economisch zelfstandig is. Eenvoudig geformuleerd wil dat zeggen dat een bedrijf zichzelf moet kunnen bedruipen en geen financiële steun nodig heeft van derden, zoals de overheid.

Bedrijven streven een bepaald doel na, maar de (financiële) middelen om dit doel te bereiken zijn beperkt. Er zullen dus keuzes gemaakt moeten worden. Bedrijfseconomie is de wetenschap die het keuzegedrag binnen bedrijven bestudeert. Maar inzichten uit de bedrijfseconomie zijn niet alleen toepasbaar op bedrijven. Ook non-profitorganisaties en overheidsdiensten passen in toenemende mate een bedrijfseconomische benadering toe.

Financieel-
economisch
zelfstandig

Bedrijfs-
economie

1

1.2.2 Vakgebieden binnen de bedrijfseconomie

Binnen de bedrijfseconomie onderscheiden we drie vakgebieden:

- interne verslaggeving (management accounting)
- externe verslaggeving (financial accounting)
- financiering

In de bedrijfseconomie bedoelen we met verslaggeving het verstrekken van (financiële) informatie aan belanghebbenden binnen en buiten de onderneming. Het verstrekken van informatie aan managers binnen de eigen organisatie heet *interne verslaggeving*. Managers gebruiken die informatie voor het besturen van de organisatie. Daarbij staat de beheersing van het primaire proces op de voorgrond. Het primaire proces kan bijvoorbeeld bestaan uit het maken van producten, het verhandelen van goederen of het leveren van diensten. Om een goed inzicht in het primaire proces te krijgen, is informatie over onder meer de goederen- en geldstromen van belang. De wijze waarop een organisatie haar interne verslaggeving inricht is niet aan wettelijke voorschriften gebonden. De Engelstalige benaming voor interne verslaggeving is management accounting.

Interne
verslaggeving

Primaire proces

Management
accounting

Ondernemingen met bijvoorbeeld de rechtsvorm van bv en nv zijn verplicht bepaalde financiële informatie te verschaffen aan belanghebbenden en belangstellenden buiten de eigen organisatie. De eisen waaraan deze financiële informatie moet voldoen, zijn voor een groot deel bij wet geregeld. Het verstrekken van financiële informatie aan externen noemen we *externe verslaggeving*. De Engelstalige benaming voor externe verslaggeving is financial accounting.

Externe
verslaggeving

Financial
accounting

In het vakgebied *financiering* staan de relaties van een organisatie met de vermogensmarkt centraal. Met de vermogensmarkt bedoelen we de totale vraag naar vermogen en het totale aanbod van vermogen. De aanvraag van een lening door een onderneming valt onder de vraag naar vermogen. Het geld dat een welgestelde particulier op zijn spaarrekening bij de bank zet, valt onder het aanbod van vermogen.

Financiering

Vermogensmarkt

Binnen het vakgebied financiering besteden we ook aandacht aan de analyse van de financiële situatie van een organisatie. Deze analyse kan onder meer betrekking hebben op de winstgevendheid van de organisatie en/of op de financiële risico's die een organisatie loopt.

Om een eerste indruk te geven van de vraagstukken waarbij bedrijfseconomische inzichten een rol kunnen spelen, geven we enkele voorbeelden:

- investeringen in een nieuw bedrijfspand;
- research voor en ontwikkeling van een nieuw product;

- het invoeren van een voorraadbeheersysteem;
- het aanvragen van een krediet bij de bank;
- het vervangen van werknemers door machines;
- de bewaking van een efficiënt verloop van de productie;
- het inschatten van toekomstige opbrengsten en toekomstige kosten;
- het op elkaar afstemmen van geldontvangsten en gelduitgaven (een probleem waar ook studenten bijna dagelijks mee te maken hebben).

Conclusies

We kunnen concluderen dat de bedrijfseconomie:

- vooral van belang is voor organisaties die financieel-economisch zelfstandig zijn;
- bestaat uit drie vakgebieden: interne verslaggeving, externe verslaggeving en financiering;
- gaat over vraagstukken met financieel-economische aspecten.

1.3 Bedrijfseconomie en aanverwante vakgebieden

'Alles hangt met alles samen.' Deze uitspraak gaat ook op voor bedrijfs-economische vraagstukken. Bij bedrijfseconomische vraagstukken moeten we rekening houden met andere dan bedrijfseconomische aspecten die van invloed (zouden kunnen) zijn op de te nemen beslissing. Dit betekent dat er informatie verzameld moet worden die relevant is voor de beslissing die genomen moet worden. Naast informatie in de vorm van woorden zal bij bedrijfseconomische vraagstukken ook financiële informatie in de vorm van geldbedragen een belangrijke rol spelen. Deze financiële informatie kan zowel op het verleden als op de toekomst betrekking hebben.

Financiële administratie en boekhouding

Financiële informatie leggen we voor een groot deel vast in de financiële administratie. Administratie is het systematisch verzamelen, vastleggen, verwerken en verstrekken van informatie voor het besturen van een organisatie en ten behoeve van de verantwoording die daarover moet worden afgelegd. In de financiële administratie leggen we financiële feiten uit het verleden vast én financiële informatie die op de toekomst betrekking heeft. Een financieel feit is een beslissing of een gebeurtenis die tot een verandering leidt in:

- de bezittingen en/of
- de schulden (= vreemd vermogen) en/of
- het eigen vermogen.

Administratie

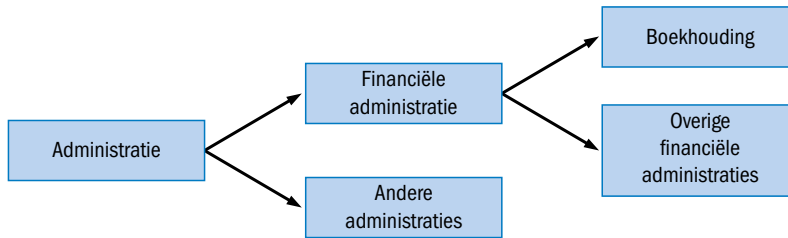
Financieel feit

Boekhouding

De boekhouding is een onderdeel van de financiële administratie. In de boekhouding leggen we financiële feiten vast.

De samenhang tussen administratie, financiële administratie en boekhouding geven we in figuur 1.9 weer.

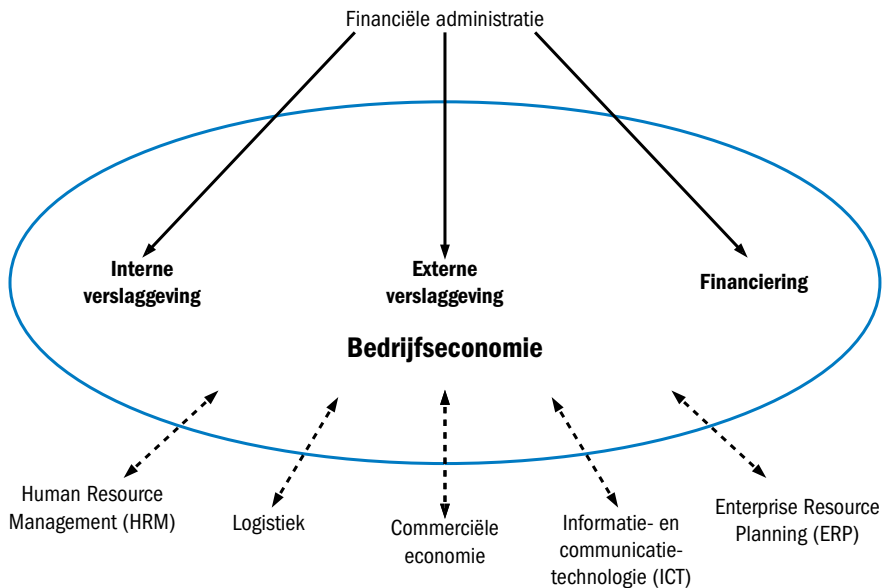
FIGUUR 1.9 Onderdelen van de administratie

De financiële administratie maakt géén onderdeel uit van de bedrijfseconomie. In de bedrijfseconomie maken we echter wél veelvuldig gebruik van informatie die we ontleen aan de financiële administratie. Inzicht in de werking van de financiële administratie vergroot ook het inzicht in bedrijfseconomische onderwerpen. Daarom besteden we in hoofdstuk 5 van dit boek beperkt aandacht aan de financiële administratie, in het bijzonder aan het boekhouden.

We geven de relaties tussen de bedrijfseconomie en een aantal aanverwante vakgebieden in figuur 1.10 schematisch weer.

FIGUUR 1.10 Bedrijfseconomie en aanverwante vakgebieden

Human Resource Management

Mensen worden wel eens als de belangrijkste ‘bezitting’ van een organisatie beschouwd. Gemotiveerde medewerkers zijn in staat met dezelfde productiemiddelen betere prestaties te leveren dan ongemotiveerd personeel. Veel bedrijven voeren een beleid dat erop is gericht de kwaliteit van hun medewerkers te vergroten. Dit beleid staat bekend als Human Resource

Management (HRM). Voornamelijk bij grote bedrijven is een voortdurend proces van opleiden, bij- en omscholen van medewerkers gaande. Bovendien moeten de taken binnen een organisatie op een zodanige wijze over de medewerkers worden verdeeld dat de juiste man of vrouw op de juiste plaats terecht komt. Ook dat is een taak die valt onder HRM.

Logistiek

Binnen iedere organisatie treden goederenstromen op. Een goede afstemming van de ingaande en uitgaande goederenstromen is van belang om het primaire proces ongestoord te laten verlopen. Het vakgebied logistiek houdt zich bezig met de beheersing van deze goederenstromen. Daarbij speelt de computer een belangrijke rol. Iedereen kent wel de streepjescodes op de verpakkingen in de supermarkt. Op die wijze kan een supermarkt de goederenstromen nauwkeurig volgen en beslissen op welk moment, welke goederen en in welke hoeveelheden besteld moeten worden.

Logistiek

Commerciële economie

Voor iedere commerciële organisatie is het belangrijk inzicht te hebben in de verkoopmarkt. De producten of diensten die een organisatie levert, moeten immers verkocht worden. Een organisatie die 'voor de markt werkt' moet weten aan welke producten de afnemers behoefte hebben en welke prijs ze ervoor willen betalen. Het onderzoeken van de factoren die de vraag naar bepaalde producten bepalen en het analyseren van de behoeften van de afnemers behoren tot het werkkterrein van de commerciële economie. Ook proberen ondernemingen door het voeren van reclamecampagnes de beeldvorming van hun product gunstig te beïnvloeden in de hoop een hogere prijs en/of meer afzet te realiseren.

Commerciële economie

In de bedrijfseconomie besteden we veel aandacht aan de manieren om het financiële resultaat van een organisatie te berekenen. Het financiële resultaat berekenen we door van de opbrengsten de kosten af te halen.

Winst

Verlies

Als de opbrengsten hoger zijn dan de kosten maakt de organisatie winst, als de opbrengsten lager zijn dan de kosten leidt de organisatie verlies. In de bedrijfseconomie ligt de nadruk op het berekenen van de kosten, het analyseren ervan en op kostenbeheersing. Binnen de commerciële economie gaat de aandacht vooral uit naar de opbrengstenkant.

Informatie- en communicatietechnologie

Voor het verzamelen, rangschikken en verspreiden van informatie maken organisaties gebruik van allerlei technische hulpmiddelen, zoals de computer en internet. De computer en internet spelen een belangrijke rol bij de communicatie tussen de medewerkers van een organisatie, maar ook bij de communicatie van een organisatie met haar omgeving.

ICT

In de informatie- en communicatietechnologie (ICT) staat de technische uitvoering van informatiesystemen op de voorgrond. Hieronder valt het ontwikkelen en beheren van computersystemen, informatienetwerken, databases en websites. Ook het onderhouden van computers en programmatuur en het schrijven van administratieve software vallen hieronder. Naast het beheren van deze informatiestromen speelt ook het beveiligen van deze informatie tegen bijvoorbeeld hackers een belangrijke rol.

Enterprise Resource Planning

Er is een sterke wisselwerking tussen de verschillende onderdelen die in figuur 1.10 zijn weergegeven. Bij het opzetten van de financiële administratie zal de organisatie in eerste instantie rekening houden met de wensen

van de managers (management accounting). Bij het opzetten van de management accounting heeft de leiding van de organisatie een grote mate van vrijheid. Bovendien zal men proberen te voldoen aan de eisen waaraan de externe verslaggeving (financial accounting) moet voldoen. Maar ook vanuit de logistieke hoek en de marketingkant zullen er eisen worden gesteld aan de financiële administratie. In de financiële administratie wordt zo veel mogelijk voldaan aan de wensen vanuit de verschillende gebruikers en aan de wettelijke eisen.

Naast financiële gegevens wil een organisatie ook inzicht hebben in de goederenstromen, de voorraden, het ziekteverzuim, de bezettingsgraad van de productiemiddelen enzovoort. Om dit mogelijk te maken zijn omvangrijke informatiesystemen ontwikkeld, die ook wel worden aangeduid met de term: *Enterprise Resource Planning* (ERP). Met behulp van deze ERP-systemen is het onder meer mogelijk de goederen- en geldstromen in een organisatie nauwkeurig te volgen. Dit is belangrijk voor een goede besturing van de organisatie.

Maar organisaties kunnen – tegen betaling – ook gebruikmaken van de grote hoeveelheid informatie waarover internetgiganten zoals Google en Facebook beschikken. We spreken dan van zogenoemde Big Data. Deze gegevens kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de interesses en het koopgedrag van consumenten en inzicht verschaffen in de verkoopmarkt. Dit is voor een onderneming van belang om de vraag naar hun product in te schatten en voor de te voeren reclamecampagnes. De bedrijfseconomie richt zich in hoofdzaak op financiële informatie, maar voor een organisatie zijn ook andere soorten van informatie van belang.

Conclusies

We zetten de vakgebieden die nauw met de bedrijfseconomie zijn verbonden nog een keer op een rijtje:

- Financiële administratie (boekhouding)
- Human Resource Management (HRM)
- Logistiek
- Commerciële economie
- Informatie- en communicatietechnologie (ICT)
- Enterprise Resource Planning (ERP)

ERP

Big Data

1

1.4 Enkele kenmerken van economische activiteiten

Bedrijfseconomische vraagstukken komen we tegen in verschillende soorten en maten. Dit leidt ertoe dat er geen standaardoplossingen zijn. Het bedrijfseconomische antwoord op bepaalde vragen hangt af van de situatie waarin de vraagstelling zich voordoet. Om een mogelijk misverstand direct maar uit de weg te ruimen: bedrijfseconomische inzichten zijn niet alleen toepasbaar op bedrijven. In bijna iedere organisatie, of het nu een productiebedrijf, een dienstverlenende organisatie of een overheidsinstelling is, komen vraagstukken met bedrijfseconomische aspecten voor. De financiële middelen om een bepaald doel te bereiken zijn immers vaak beperkt: er moet een keuze worden gemaakt waarbij ook financiële consequenties een rol spelen. En daar draait het in de bedrijfseconomie om.

Organisaties kunnen hun activiteiten ontplooiën in verschillende sectoren, zoals productie (industrie, land- en mijnbouw), handel en dienstverlening. Omdat iedere sector zijn specifieke kenmerken heeft, gaan we kort op de verschillende sectoren in.

1.4.1 Productie

Productie-bedrijven

Productiebedrijven brengen een fysiek (= tastbaar) product voort, waar je 'tegenaan kunt schoppen'. Productiebedrijven treffen we aan in de industrie, bouwnijverheid en land- en mijnbouw.

Het kenmerkende van de land- en mijnbouw is dat natuurlijke hulpbronnen de basis vormen voor het productieproces. Tot deze hulpbronnen behoren de groeikracht van de grond (landbouw) en delfstoffen die in de grond zitten, zoals olie, koper en goud (mijnbouw).

Industriële bedrijven maken met behulp van onder meer machines en menselijke arbeid van grondstoffen een nieuw product. We spreken dan ook wel van 'maakindustrie'.

Stuk- en massaproductie

Stukproductie

Bij het voortbrengen van producten maken we onderscheid in stukproductie en massaproductie. Bij stukproductie wordt een product in kleine aantallen gefabriceerd en afgestemd op de specifieke wensen van de afnemer.

Massaproductie

Dit komen we bijvoorbeeld tegen bij de bouw van luxe schepen en het laten maken van een maatkostuum. Bij massaproductie wordt er geproduceerd 'voor de markt'. Bij massaproductie vindt de productie in grote aantallen tegelijk plaats en zijn de producten niet afgestemd op de specifieke wensen van een individuele afnemer. In plaats daarvan probeert de producent, mede op basis van marktonderzoek, de smaak van een grote groep van afnemers goed in te schatten. Voor deze groep van afnemers worden grote aantallen producten tegelijk geproduceerd en via de markt aan de man of vrouw gebracht. De productie van spijkerbroeken door Levi's is een voorbeeld van massaproductie.

Serie-massaproductie

Een tussenvorm is serie-massaproductie, zoals we die in de auto-industrie tegenkomen. Autofabrikanten maken eerst een grote hoeveelheid van een bepaalde serie, om daarna over te schakelen op de productie van een andere serie.

Enkele kenmerkende verschillen tussen stukproductie, massaproductie en serie-massaproductie geven we in tabel 1.3 weer.

TABEL 1.3 Verschillen tussen stukproductie, massaproductie en serie-massaproductie

	Stukproductie	Massaproductie	Serie-massaproductie
Wensen van de klant	Afstemming op individuele klant	Afstemming op de smaak van de markt als geheel	In beperkte mate afstemming op wensen individuele klant
Contact met afnemer	Direct contact	Via de markt	Via intermediairs (zoals bijvoorbeeld autodealers) of via de markt
Levering	Op bestelling	Vanuit de voorraad	Vaak op bestelling nadat de afnemer zijn voorkeuren heeft doorgegeven
Prijsvorming	In onderling overleg tussen afnemer en producent	Via de markt door vraag en aanbod (prijsmechanisme, zie hierna)	Via de markt én individuele opties (denk aan optiepakketen bij auto's)

Marktvorm en prijsvorming

Met marktvorm bedoelen we het geheel van factoren dat van invloed is op de concurrentieverhoudingen en prijsvorming op een markt. We beperken ons in dit boek tot twee marktvormen: monopolie en volledige mededinging.

Marktvorm

We spreken van een monopolie als er van een bepaald product slechts één aanbieder is. Een onderneming die een monopoliepositie heeft, kan (tot op zekere hoogte) zelf bepalen welke prijs hij of zij voor het product of de dienst vraagt. In de praktijk komt het niet vaak voor dat een onderneming een monopoliepositie inneemt.

Monopolie

In de farmaceutische industrie komt het voor dat een fabrikant de enige aanbieder is van een bepaald medicijn. De fabrikant kan dan in principe zelf de prijs van het medicijn bepalen. De overheid zal er echter op toezien dat de fabrikant geen misbruik van zijn machtspositie maakt, zeker als het om de volksgezondheid gaat.

Op een markt van volledige mededinging zijn er veel vragers naar en veel aanbieders van een bepaald product. Deze vragers en aanbieders zijn vaak over de hele wereld verspreid. Alle vragers en alle aanbieders concurreren met elkaar en daarom noemen we deze marktvorm ook wel volkomen concurrentie.

Volledige mededinging

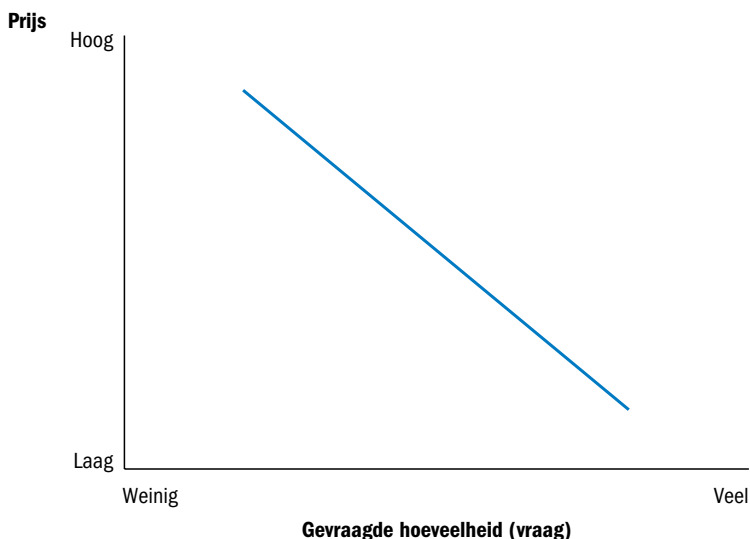
Volkomen concurrentie

De markt voor koffie is een voorbeeld van volledige mededinging. De prijs van een product op een markt van volledige mededinging komt tot stand door vraag en aanbod.

Met prijsmechanisme bedoelen we dat de prijs van een goed tot stand komt onder invloed van de totale vraag naar en het totale aanbod van een bepaald product. In de meeste gevallen geldt dat de gevraagde hoeveelheid stijgt naarmate de prijs van een goed daalt (zie figuur 1.11).

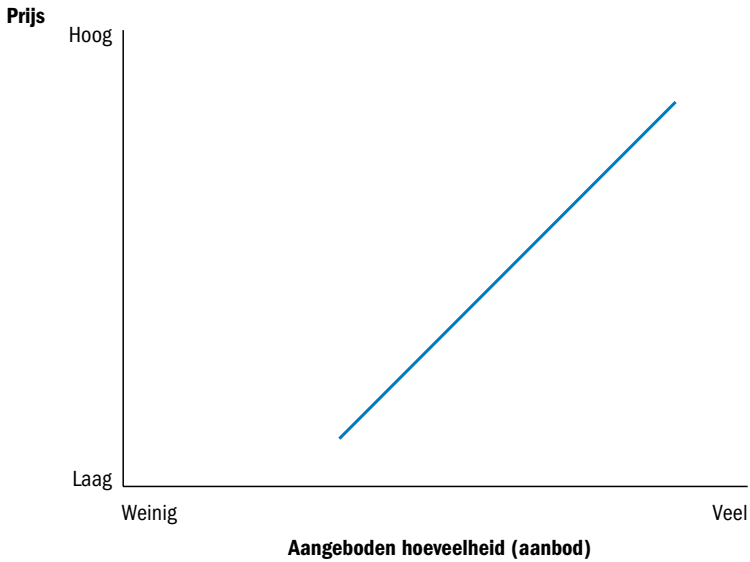
Prijsmechanisme

FIGUUR 1.11 Relatie tussen prijs en gevraagde hoeveelheid

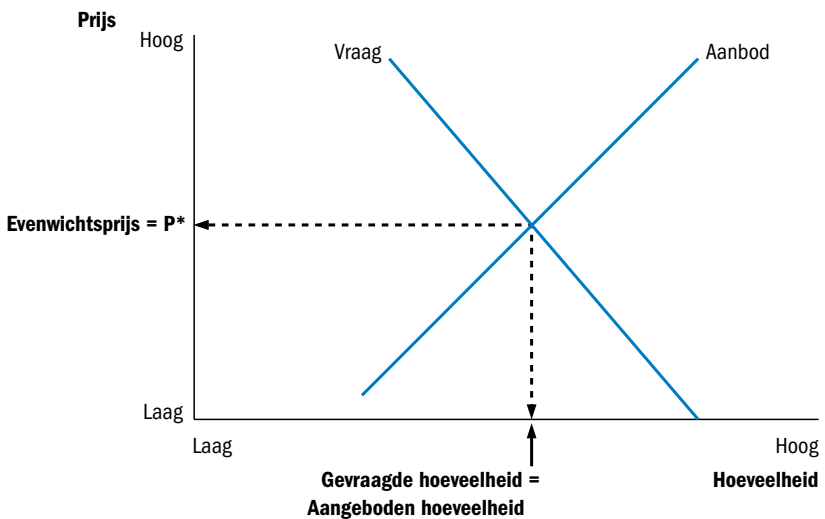
We gaan ervan uit dat de aangeboden hoeveelheid stijgt naarmate de prijs van een goed stijgt (zie figuur 1.12).

FIGUUR 1.12 Relatie tussen prijs en aangeboden hoeveelheid

Figuur 1.13 is een combinatie van figuur 1.11 en figuur 1.12 en brengt het prijsmechanisme tot uitdrukking.

FIGUUR 1.13 Het prijsmechanisme

Bij de evenwichtsprijs (P^*) is de gevraagde hoeveelheid gelijk aan de aangeboden hoeveelheid. Dan is de markt in evenwicht. De evenwichtsprijs is zowel voor de afnemer als voor de producent een gegeven waarop hij of zij geen invloed kan uitoefenen.

Evenwichtsprijs

1.4.2 Handel

Een handelsonderneming koopt goederen in en verkoopt deze weer zonder dat de goederen een fysieke verandering ondergaan. Een handelsonderneming koopt goederen in, slaat die eventueel een tijdje op en verkoopt de goederen weer op een later moment, op een andere plaats, in andere hoeveelheden en meestal in een andere verpakking. De verhandelde goederen ondergaan zelf geen fysieke verandering (met uitzondering van de verpakking).

Handels-
onderneming

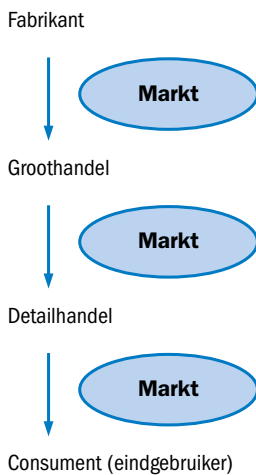
Handelsondernemingen kunnen we onderverdelen in detailhandel en groothandel. De detailhandel verkoopt haar producten direct aan de consument (de gebruiker van het product). Voorbeelden van detailhandel zijn: speelgoedketen Intertoys, de HEMA en de supermarkten Albert Heijn en Jumbo. De groothandel koopt haar goederen in bij de producent van de goederen en verkoopt ze aan detailhandelsondernemingen of aan andere groothandelorganisaties. Voorbeelden hiervan zijn: Sligro, Makro, Hanos, auto-importeurs en importeurs van koffie.

Detailhandel

Groothandel

We geven de weg die een product aflegt van fabrikant naar eindgebruiker in figuur 1.14 weer.

FIGUUR 1.14 De weg die een product aflegt van fabrikant naar eindgebruiker

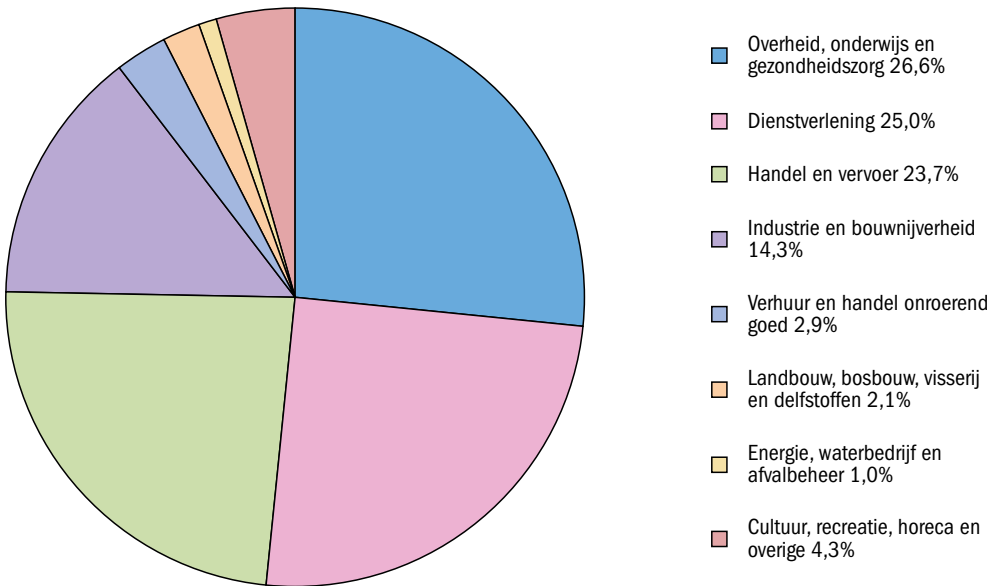
1.4.3 Dienstverlening

Dienstverlenende organisaties maken geen fysiek product maar leveren een dienst. Voorbeelden hiervan zijn de diensten van onder meer advocaten, notarissen, administratiekantoren, fysiotherapeuten, artsen, banken en bewaking. Bij dienstverlening kunnen goederen betrokken zijn, maar staat de inbreng van menselijke arbeid op de voorgrond. Een voorbeeld daarvan zijn de adviezen van juridisch adviseurs en advocaten. Hoewel een jurist ook gebruikmaakt van materialen zoals papier, computers en

meubilair, zijn de vakkennis en de tijd die aan een advies worden besteed de belangrijkste factoren die de prijs en de kwaliteit van het advies bepalen.

In figuur 1.15 geven we een overzicht van de werkgelegenheid verdeeld over de verschillende sectoren.

FIGUUR 1.15 Werkgelegenheid in Nederland per sector (4e kwartaal 2019)

Bron: www.statline.cbs.nl

Conclusies

Bij bedrijfseconomische activiteiten kunnen we verschillende aspecten onderscheiden, zoals:

- de aard van de economische activiteiten: productie, handel en dienstverlening;
- de mate waarin de afnemer invloed heeft op de kenmerken van het product: stukproductie, massaproductie en serie-massaproductie;
- de prijsvorming: prijsbepaling via de markt (vraag en aanbod) of in onderling overleg tussen individuele koper en verkoper.

Samenvatting

-
- ▶ Bedrijfseconomische vraagstukken kunnen we niet los zien van hun context. We moeten ook rekening houden met de omgeving waarbinnen bepaalde vraagstukken zich aandienen.
 - ▶ In de bedrijfseconomie besteden we vooral aandacht aan de financiële gevolgen van bepaalde beslissingen. Maar geld is niet het enige dat telt in het leven. Andere factoren die een bijdrage leveren aan de tevredenheid of het geluk van mensen zijn onder meer:
 - gezondheid
 - vrije tijd
 - vriendschappen
 - vrijheid
 - vertrouwen
 - milieu
 - ▶ Een organisatie zal een bepaald uitdagend doel willen bereiken, die ze in de vorm van een ambitie kan formuleren. Bij het realiseren van haar ambitie zal een organisatie rekening (moeten) houden met de positieve én negatieve neveneffecten.
 - ▶ Met het begrip markt bedoelen we het samenkomen van het aanbod van en de vraag naar een bepaald product. We onderscheiden twee soorten markten:
 - Concrete markt: vragers en aanbieders ontmoeten elkaar op een bepaalde fysieke plaats.
 - Abstracte markt: vragers en aanbieders ontmoeten elkaar bijvoorbeeld via internet.
 - ▶ De bedrijfseconomie bestaat uit drie vakgebieden:
 - interne verslaggeving (management accounting)
 - externe verslaggeving (financial accounting)
 - financiering
 - ▶ Inzichten uit de bedrijfseconomie zijn niet alleen toepasbaar op bedrijven, maar ook op andere organisaties, zoals non-profitorganisaties en overheidsdiensten.
 - ▶ De bedrijfseconomie is geen geïsoleerd vakgebied, maar staat in contact met andere vakgebieden zoals de financiële administratie, HRM, logistiek, commerciële economie, ICT en ERP.

- ▶ De economische activiteiten in een land kunnen we in sectoren opsplitsen. Een gangbare indeling is:
 - productie (industrie, bouwnijverheid en land- en mijnbouw)
 - handel
 - dienstverlening

- ▶ Bij de productie van goederen maken we onderscheid in:
 - Stukproductie: er is direct contact tussen de producent van het goed en de vrager (klant), er kan maatwerk worden geleverd en de prijs wordt in onderling overleg overeengekomen.
 - Massaproductie: het contact tussen producent en de klanten verloopt via de markt.
 - Serie-massaproductie: het te leveren product kan slechts in geringe mate worden afgestemd op de persoonlijke wensen van de afnemer.

- ▶ Bij monopolie kan de aanbieder de verkoopprijs van het product zelf vaststellen. Bij de marktform van volledige mededinging komt de prijs tot stand onder invloed van het prijsmechanisme. De individuele aanbieder of vrager heeft dan geen invloed op de prijs.

Begrippenlijst

Administratie	Het systematisch verzamelen, vastleggen, verwerken en verstrekken van informatie voor het besturen van een organisatie en ten behoeve van de verantwoording die daarover moet worden afgelegd.
Ambitie	Een bepaald (uitdagend) doel willen bereiken, waarbij rekening wordt gehouden met de positieve én negatieve neveneffecten.
BBP	Bruto Binnenlands Product: omvang van de economische activiteiten gemeten in euro's of dollars.
Bedrijfseconomie	De wetenschap die het keuzegedrag binnen bedrijven bestudeert.
Boekhouding	Het vastleggen van financiële feiten (achteraf).
Brede welvaart	Mate van welvaart waarbij rekening wordt gehouden met de gevolgen van ons handelen voor het hier en nu, de rest van de wereld en toekomstige generaties.
Commerciële economie	De wetenschap die de verkoopmarkt analyseert door onder meer het keuzegedrag van de kopers te analyseren.
Dienstverlenende sector	De sector binnen de economie die zich bezighoudt met het leveren van diensten.
Duurzaam ondernemen	Het leveren van concurrerend geprijsde goederen en diensten waarbij de aarde niet meer wordt belast dan het kan dragen.
Economische wetenschap	De wetenschap die het keuzegedrag van de mens bestudeert.
Enterprise Resource Planning (ERP)	Een veelomvattend informatiesysteem waarin (bijna) alle voor een organisatie belangrijke informatie wordt opgeslagen.
Externe verslaggeving	Onderdeel van de bedrijfseconomie dat zich bezighoudt met het verschaffen van informatie aan de externe belangstellenden van een organisatie.
Financial accounting	Zie externe verslaggeving.
Financiële administratie	Het vastleggen van financiële feiten (boekhouding) én het vastleggen van financiële informatie die op de toekomst betrekking heeft (bijvoorbeeld begrotingen maken).

Financiering	Onderdeel van de bedrijfseconomie dat zich bezighoudt met het verschaffen en aantrekken van vermogen en met de analyse van de financiële resultaten van een organisatie.
Geluk	Een gevoel dat mede afhankelijk is van factoren zoals financiële middelen, gezondheid, vrije tijd, vriendschappen, vrijheid, vertrouwen en milieu.
Handelsonderneming	Een onderneming die zich bezighoudt met het kopen en verkopen van goederen, zonder dat de verhandelde goederen een fysieke verandering ondergaan.
Heterogene producten	Producten die van elkaar verschillen.
Human Resource Management (HRM)	Het beleid dat een organisatie voert ten aanzien van het aantrekken en begeleiden/opleiden van medewerkers.
Informatie- en communicatietechnologie (ICT)	De technologie met betrekking tot het ontwikkelen van informatie- en communicatiesystemen.
Interne verslaggeving	Onderdeel van de bedrijfseconomie dat zich bezighoudt met het verschaffen van informatie aan managers binnen een organisatie.
Logistiek	De wetenschap die zich bezighoudt met de ingaande en uitgaande goederenstromen van een organisatie.
Management accounting	Zie interne verslaggeving.
Markt	Een concrete of abstracte plaats waar het aanbod van een bepaald goed (of dienst) en de vraag naar dat product (dienst) samenkomen.
Missie	Bondige formulering van het doel van een organisatie.
Monopolie	Een marktform waarbij er slechts één aanbieder van een bepaald product is.
Prijsmechanisme	Een marktmechanisme waarbij de prijs van een goed wordt bepaald door het aanbod van en de vraag naar dat product.
Private sector	Alles buiten de overheid, zoals particulieren, ondernemingen en investeerders.
Privatisering	Een onderdeel van een overheidsinstelling wordt afgesplitst én gaat daarna als financieel-economisch zelfstandige organisatie verder. De eigendom (de aandelen) van de afgesplitste organisatie komt in handen van de private sector.
Producers	Het voortbrengen van goederen en diensten.

Productie-onderneming	Een onderneming die zich bezighoudt met het voortbrengen van goederen. Onder te verdelen in: industrie, bouwnijverheid én land- en mijnbouw.
Publieke sector	Overheid, zoals ministeries, provincies en gemeenten.
Schaarste	Een situatie waarin de (financiële) middelen onvoldoende zijn om in alle behoeften te voorzien.
Verzelfstandiging	Een onderdeel van een overheidsinstelling wordt afgesplitst én gaat daarna als financieel-economisch zelfstandige organisatie verder. De eigendom (de aandelen) van de afgesplitste organisatie blijft in handen van de overheidsinstelling, waaruit dit onderdeel is afgesplitst.
Volledige mededinging	De marktform waarbij de prijs van een goed wordt bepaald door de totale vraag naar en het totale aanbod van dat goed (volkomen concurrentie).
Welvaart	De mate waarin de mens in staat is in zijn behoeften te voorzien (is een relatief begrip).

Meerkeuzevragen

1

- 1.1** De factoren die de mate van welzijn van een individu bepalen, zijn:
- a** uitsluitend van financiële aard.
 - b** van financiële aard én afhankelijk van persoonlijke omstandigheden.
 - c** uitsluitend afhankelijk van het behoeftenpatroon van het individu.
 - d** van financiële aard, afhankelijk van persoonlijke omstandigheden en afhankelijk van maatschappelijke ontwikkelingen (zoals veiligheid en milieu).
- 1.2** Een voorbeeld van een abstracte markt is:
- a** de vermogensmarkt.
 - b** de ijscokraam op het strand.
 - c** de wekelijkse dorpsmarkt.
 - d** de bloemenveiling in Aalsmeer.
- 1.3** Een voorbeeld van een concrete markt is:
- a** de vermogensmarkt.
 - b** de wekelijkse markt in het dorp of in de stad.
 - c** de website 'Marktplaats'.
 - d** de markt voor koffie.
- 1.4** Welke van de onderstaande organisaties is financieel-economisch zelfstandig?
- a** de brandweer.
 - b** de politie.
 - c** oliemaatschappij Shell.
 - d** het Rode Kruis.
- 1.5** Welke van de onderstaande organisaties behoren tot de publieke sector?
- a** energiebedrijf Eneco waarvan de aandelen in handen zijn van Mitsubishi.
 - b** de Provinciale Staten van Utrecht.
 - c** het verzelfstandigde RET (Rotterdamse Elektrische Tram).
 - d** Stichting Greenpeace Nederland.
- 1.6** De bedrijfseconomie bestaat uit de volgende vakgebieden:
- a** financiële administratie, logistiek en commerciële economie.
 - b** externe verslaggeving, financiering en logistiek.
 - c** interne verslaggeving, externe verslaggeving en financiering.
 - d** interne verslaggeving, financiële administratie en logistiek.
- 1.7** Welke van de onderstaande vraagstukken behoren tot het vakgebied management accounting?
- a** het verschaffen van informatie aan de leidinggevendenden binnen een organisatie.

- b** het verschaffen van financiële informatie aan belanghebbenden buiten de eigen organisatie.
- c** het aantrekken van eigen vermogen door de uitgifte van aandelen.
- d** het aanvragen van een krediet bij de bank.

1.8 Een financieel feit leidt altijd tot een verandering in:

- a** de bezittingen.
- b** de schulden.
- c** het eigen vermogen.
- d** de bezittingen en/of de schulden en/of het eigen vermogen.

1.9 Welke van de volgende vakgebieden maakt onderdeel uit van de bedrijfs-economie?

- a** boekhouden.
- b** financiering.
- c** logistiek.
- d** Human Resource Management (HRM).

1.10 Welke van de onderstaande kenmerken zijn van toepassing bij massaproductie?

- a** afstemming op de smaak van de markt als geheel.
- b** direct contact tussen koper en producent van het product.
- c** levering alleen op bestelling.
- d** prijs komt tot stand in onderling overleg tussen koper en producent van het product.

1.11 Voor een overheidsinstelling die is verzelfstandigd, geldt dat ze:

- a** financiële steun (subsidie) krijgt van de overheid.
- b** financieel-economisch zelfstandig is.
- c** eigendom is van personen of organisaties uit de private sector.

1.12 Bij de marktform van volkomen concurrentie:

- a** kan de aanbieder invloed uitoefenen op de prijs.
- b** kan de vrager invloed uitoefenen op de prijs.
- c** is de prijs zowel voor de vrager als voor de aanbieder een gegeven, waarop hij/zij geen invloed kan uitoefenen.